

SOSYOLOJİ 1, 1. ÜNİTE (Sosyolojiye Giriş, Sosyolojinin Alanı, Yöntem ve Teknikleri) ÖZETİ

TOPLUMSAL OLAY VE TOPLUMSAL OLGU

Sosyoloji toplumsal olay ve olguları inceleyerek toplum hakkında bilimsel bilgilere ulaşır, aralarında bağlantı kurar ve genellemelerde bulunur. Bu nedenle toplumun bilimsel olarak incelenmesinde toplumsal olay ve olgular sosyoloji için önemli bir çalışma alanıdır. **Toplumsal Olay:** Belli bir yerde meydana gelen, başlama ve bitiş noktaları belli olan bir süreç içindeki birden fazla kişiyi ilgilendiren tek tek oluşum ve değişimlerdir. Örneğin Kurtuluş Savaşı. Bir sosyal olayın sebebi yine başka bir sosyal olaydır ve bir sosyal olay ancak başka bir sosyal olayla açıklanabilir. Toplumsal olaylar insanların bir arada yaşamalarından doğar. **Toplumsal Olgular:** Tek tek meydana gelen toplumsal olayların genel ifadesidir. Tek bir topluma ya da kişiye özgü değil, bütün toplumlara ya da kişilere özgüdür. Başlangıç ve bitiş noktaları belli olmayan, bir süreç içinde meydana gelen toplumsal oluşum ve değişimdir. Örneğin evlilik.

TOPLUM TANIMI

Toplum: Sosyal gereksinimlerini karşılamak için etkileşen, belirli bir coğrafi mekânda yaşayan ve ortak bir kültürü paylaşan insanların oluşturduğu birlikteliktir. Örgütlü bir bütünlüktür. Toplumu; toplumsal yığın, kalabalık, toplumsal kategori, topluluk, halk ve millet (ulus) gibi kavramlardan ayırmak gerekir.

Toplumsal Yığın: Birbirleri ile fiziksel bir yakınlık içinde olmalarına karşın aralarındaki ilişkinin çok az olduğu insanlardan oluşan topluluktur.

Kalabalık: Çeşitli nedenlerle veya ortak bir heyecan etkisinde bir araya gelmiş teşkilatsız ve sürekli olmayan insan topluluklarına denir. Toplumsal yığın türü olan kalabalıklar çeşitli biçimlerde görülürler.

İzleyici Kalabalığı: Dinlemek ya da izlemek için belirli bir yerde bir araya gelmiş kişilerin oluşturduğu kalabalıktır.

Gösteri Kalabalığı: Herhangi bir nedenle gösteri yapmak, kamuoyu oluşturmak amacıyla bir araya gelmiş insanların oluşturduğu kalabalığa gösteri kalabalığı denir.

Sıradan Kalabalıklar: Sıradan kalabalıklar ortak düşüncelerle hareket eden ve aynı heyecanı duyan, belirli bir zamanı ve mekânı geçici olarak paylaşan, kişisel ilişkilerin en alt düzeyde olduğu ancak örgütlü ve sürekli olmayan bir kalabalık türüdür. Karşıdan karşıya geçmek için yeşil ışığın yanmasını bekleyenler, sinema önünde bilet almak için sıra bekleyenler sıradan kalabalığa örnek olarak verilebilir.

Etkin Kalabalıklar: Belirli bir duygusallığın egemen olduğu, denetimden yoksun, birbirlerinden ve liderlerinden kolayca etkilenen insanlardan oluşan yıkıcı kalabalıklardır.

Toplumsal Kategori: Fiziksel olarak bir arada olmayan ancak birtakım ortak özelliklere sahip kişilerden oluşan bütüne toplumsal kategori denir.

Toplumsal Sınıflar: Gelir düzeyi, kültürü, yaşam biçimi ve eğitimi büyük ölçüde birbirine benzeyen insanların oluşturduğu kategorilerdir.

Millet: Aynı coğrafya üzerinde yaşayan ırk, dil, din, tarih, yasa, geleneklerin ve adetlerin birliği, ekonomik ihtiyaçların üretimi gibi sebeplerle birlikte yaşama arzusu duyan ve kendilerini diğer milletlerden farklı hisseden, birlikte yaşamalarını etkileyen karşı bir tehlike belirlediği zaman tepki gösteren ortak bir kültür çerçevesinde bütünleşmiş ve tarih bilincine sahip en büyük insan topluluğuna **millet** denir.

Toplumsal Azınlıklar: Bir toplumda bulunan yabancılar, dinsel ve etnik topluluklardır. Toplum içinde çeşitli yoksunluklara maruz kalanlar, temel hak ve özgürlükleri sınırlı olanlar da azınlıklar içinde yer alabilir.

Kitle: Tek bir ortak özelliğin grubun üyelerini bir araya getirdiği kategorilerdir.

Topluluk: Kavramının birinci anlamı; sınırları belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan ve bir uygarlığı paylaşan bireylerin oluşturduğu, değişik boyutlarda insan kümeleridir. Topluluğun ikinci anlamı ise üyeleri birbirine duygusal bağlarla bağlı, toplumsal ilişkilerin yüz yüze olduğu, yüksek ölçüde bütünleşmiş, kültürün türdeş olduğu toplumsal kümelerdir.

Halk: Sosyal bilimler tarafından halk terimi şu anlamlarda kullanılır:

1. Çeşitli ırk ve sosyal tabakalardan oluşan insanların yaşadığı bölgelerden herhangi birine yerleşmiş, sosyal zümrelerden biri. Konya halkı, Karadeniz halkı gibi.
2. Irk, etnik köken dikkate alınarak yapılan bir tanıma göre geleceğe yönelik gerçekleştirmek istediği idealleri olan, kendi âdet, gelenek ve yaşayış biçimine sahip insan topluluklarını ifade eder. Türk halkı, İngiliz halkı gibi.
3. Değişik resmî topluluklar ve devletler topluluğu gibi çeşitli halk topluluklarını ifade eder. Amerikan halkları ya da bağımsız devletler topluluğu halkları denilince burada yaşayan çeşitli kültür ve ırklara sahip insan topluluklarının hepsi anlaşılmaktadır.

TOPLUM SINIFLANDIRMALARI

A) İlkel Toplular

Avcı ve toplayıcı toplumlar: İlkel toplumlarda aile temeline dayalı basit bir örgütlenme biçimi vardır. Bu toplumlar toprağa yerleşmemiş avcı toplayıcı toplumlardır. Avcı ve toplayıcılar, çevredeki ürünlerin kendi temel ihtiyaçlarını karşılayacak olanından daha fazlasıyla ilgilenmezler. Esas uğraşları, dinsel değerler ile tören ve ayin etkinlikleridir.

Klan ve boylar: Klanlar henüz yerleşik hayata geçmemiş, geçimlerini avcılık ve toplayıcılıkla sağlayan toplumlardır. İş bölümü cinsiyete dayanır. Erkekler avcılık yaparken kadınlar doğal çevrede hazır bulunan bitkileri toplar. Klan üyeleri arasında eşitlik vardır. Herkes toplumca benimsenen genel kurallara uyar. Klan üyeleri aynı totemden geldiklerine inandıklarından her klan bir aile görünümündedir. Herkes akraba sayıldığından klan içi evlilik yasaktır. Klanda yöneten ve yönetilen ayrımı yoktur. Klanda kişisel mülkiyet de yoktur. Klan ve boylarda görülen dine totemizm denir. Totemizmin temel kavramları totem, mana ve tabudur. Totem, klan üyelerinin kutsal saydığı canlı ya da cansız nesnedir. Mana, her şeyi yönlendiren gizli güçtür. Tabu, bazı nesnelerin, tutum ve davranışların totem inancına bağlı olarak yasak olmasıdır. Boy (fratri), iki ya da daha çok klanın bir arada yaşamasından doğan birliktir. Boylarda da din totemizmdir. İlkel toplumlar klan ve boyların birleşerek oluşturdukları kabilede son biçimini alır.

B) Toprağa Yerleşmiş Toplular

Aşiretler (özler): Toprağa ilk olarak yerleşen ve köy yaşamı süren toplum biçimidir. Boyların toprağa yerleşmesi aşiretleri oluşturmuştur. Klandaki totem inancının zayıflaması giderek klan ailesinin değişikliğe uğramasına ve aşiretlerde gerçek kandaşlığa dayanan aile tipinin doğmasına neden olmuştur. Bireyler arasında cinsiyete dayalı bir iş bölümü vardır. Klanda yaygın olan egemenlik yerini kişisel egemenliğe bırakır. Böylece insanlar yönetenler ve yönetilenler olmak üzere iki gruba ayrılır. İlk devlet şeklinin aşiretlerde görüldüğü söylenebilir. Aşiretlerde ekonomi, hayvancılığa ve tarıma dayanır. İş bölümünde farklılaşma belirir ve hak, babadan oğula geçer. Böylece kölelik biçimine ilk kez aşiretlerde rastlanmıştır. Klandaki totemizm yerini aşiretlerde fetişizme bırakır. Fetiş, aşiretlerde bireylerin taptıkları putlara verilen addır.

Kentler (siteler): Aşiretlerin birleşmesi ile kentler ortaya çıkmıştır. Kent, kendine özgü ekonomisi, dini ve devlet örgütü olan siyasi bir toplumdur. Aşiretlerde ortaya çıkan üretim fazlasının değiş tokuşu pazar yerlerinin oluşumuna yol açmış, böylelikle ticaret ilk kez kentlerde ortaya çıkmıştır. Tüccar adı verilen zümre de ilk olarak kentlerde görülmeye başlamıştır. Bireysel mülkiyet kentlerde başlamış, toprak az sayıdaki soyluların eline geçmiştir. Pazar yerinde sürekli olarak bulunmak gerekince bireylerin ibadet ihtiyaçlarını karşılamak üzere mabetler yapılmıştır. Ayrıca ortak düşmana karşı bulundukları yerleri koruma gereksinimi kentlerin oluşumunda önemli olmuştur. Kentlerde toplumsal yapı heterojenleşmiştir. Kent toplumunda eğitim olgusu gelişmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır. İş bölümü gelişmiş, statü belirgin biçimde kullanılmaya başlanmış ve toplumsal tabakalar belirginleşmiştir. Kentlerde ataerkil aile, varlığını koruyarak sürdürmüştür. Çok tanrıya inanma (politeizm) kentlerde ortaya çıkmıştır.

C) İlerlemiş Toplular

İmparatorluklar: Birbirinden farklı sosyal yapılara sahip toplumların merkezî bir otoritenin egemenliği altında birleşmesinden doğmuştur. Devlet yönetimi tek kişinin egemenliğine dayalı monarşik ve dine dayanan teokratik bir yönetimdir. İmparatorluklarda tek tanrılı (monoteizm) din anlayışı egemendir. Ekonomik yaşam tarıma dayalıdır. Ticaret önemli bir uğraş hâline gelmiştir. İmparatorluklarda ataerkil aile yapısı zayıflamış, babanın yetkileri devletin eline geçmiştir. Kadın ve erkeğin statülerinde olumlu yönde değişiklikler olmuş tek eşli evlilik tipleri artmaya başlamıştır.

Feodal toplumlar: Özellikle Avrupa'da görülen bir sosyal düzenin adıdır. İmparatorlukların yıkılması ya da zayıflamasıyla feodal toplumlar ortaya çıkmıştır. Feodal düzende ülke, kralın hâkimiyeti altındadır. Ülke toprakları senyörler arasında paylaştırılmıştır. Toprağı senyörlerin köleleri yani serfler işlemektedir. Serfler toprakla birlikte alınıp satılan kölelerdir.

Uluslar: Ulus; aralarında ortak dil, din, kültür bağı olan, bir amaç etrafında birleşmiş ve bağımsız bir kimlikle aynı topraklar üzerinde yaşayan insan topluluğudur. Ulusun temel özelliği, diğer toplum biçimlerine göre siyasi, ekonomik, askerî ve teknolojik bakımdan daha ilerlemiş bir toplum olmasıdır. Bir toplumun ulus olabilmesi için toprak, soy, ekonomi, tarih, dil, din, kültür ve ülkü birliği olması gerekir.

İlerlemiş ulus tipi toplumların günümüzdeki en son örneği **bilgi toplumlarıdır**. Bilgi toplumu sanayileşmesini tamamlamış ve sanayileşmenin bir üst aşaması olarak ortaya çıkmış toplumdur. Bilgi toplumu teknolojik gelişmelerin, bilgi sektörünün ve nitelikli insan faktörünün önem kazandığı, eğitimin ön plana çıktığı, iletişim teknolojileri, bilgi kanalları, elektronik ticaret gibi yeni gelişmelerin yaşandığı bir toplum türüdür. Bilgi toplumunda nesnenin üretimi yerine bilginin üretimi ön plana çıkmaktadır. Nesnelerin değerinden çok bilgi ve becerinin değeri yüksektir. Herkese bilgi, beceri ve yetenekleri oranında bir yaşam alanı vaat etmesi bilgi toplumunun en orijinal boyutu olmaktadır.

GÜNÜMÜZDE TOPLUM SINIFLANDIRMALARI

Basit toplumlar: Uzmanlaşma ve iş bölümünün çok az olduğu, nüfus yönünden fazla kalabalık olmayan toplumlardır. Basit toplumlar gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlıdır. Yeniliklere açık olmayan toplumlardır. Bu açıdan basit toplumlarda toplumsal değişme çok yavaştır. Genellikle tarım ve hayvancılıkla geçinirler.

Karmaşık toplumlar: Nüfusu fazla ve kültürel değişime açık olan toplumlardır. Sanayi ve ticaret oldukça gelişmiştir. İş bölümü artmıştır. Akrabalık bağının yanı sıra ekonomik yaşamın yarattığı yeni bağlar ortaya çıkmıştır. Bu toplumlarda gelenek ve görenekler yerini büyük ölçüde kanunlara bırakmıştır.

Az gelişmiş toplumlar: Bu toplumların temel üretim etkinliği tarıma dayalı olmasıdır. İş gücünün de büyük bir kısmı bu sektörde istihdam edilmektedir. Gelir düzeyinin düşük olması, hızlı nüfus artışı, altyapının yetersizliği, eğitim düzeyinin düşüklüğü bu toplumların özellikleri arasındadır.

Gelişmekte olan toplumlar: Az gelişmiş toplumlarla gelişmiş toplumlar arasında yer alan toplum tipidir. Bu açıdan bu toplumlar tam bir geçiş dönemi karmaşası yaşarlar. Bu toplumlarda geleneksel kuralların giderek zayıflaması ve hukuk kurallarının gelişmesinden doğan boşluklar neticesinde bazı sosyal problemler ve çatışmalar yaşanır. Gelişmekte olan toplumlar henüz sanayileşmemiş fakat sanayileşmek için çaba sarf eden, yaşam ve eğitim düzeyi nispeten düşük, doğal kaynaklardan yeterince faydalanmayan toplumlardır. Gelişmekte olan toplumların belirlenmesinde ülkenin ekonomik ve toplumsal gelişme düzeyi dikkate alınır.

Gelişmiş toplumlar: Gelişmiş bir sanayisi ve güçlü bir ekonomisi olan bilim, teknoloji, sanat ve felsefede ileri düzeyde olan toplumlardır.

Açık toplumlar: Bu toplumlarda özgür iradeye dayalı bireylerin katılımıyla demokratik bir toplum yapısı oluşur. Bireyler üzerinde baskı yapan bir yönetim yoktur. Bireyler farklı düşünme ve davranma özgürlüğüne sahiptir. Örgütlenme, eleştirme ve sorgulama bireylerin en önemli özgürlükleridir. Çok partili bir politik ortam vardır. Siyasiler bireylerin özgür iradesiyle meşru yollardan değiştirilebilir. Siyasi yönetim ve insan hakları açık toplumun temel taşlarıdır.

Kapalı toplumlar: Baskıcı yönetimlerin hâkim olduğu toplumlardır. Yönetim tek elde toplanmıştır ve bütün politikalar mutlak doğru olarak kabul edilen bir ideolojiye göre uygulanır. Tek tip bir insan modeli oluşturmak temel hedeftir. Açık toplumların tersine, örgütlenme, eleştirebilme, farklı düşünme ve davranma özgürlükleri çok kısıtlıdır.

Ailenin etken olduğu toplum: Baskın öge soydur. Kişinin statüsü, bağlı olduğu soydan kaynaklanır. Bu bakımdan akrabalık bağı çok önemlidir.

Dinin etken olduğu toplum: İnsan ilişkilerini düzenleyen dindir. Öteki temel grup ve kurumlar dinin yardımcıları durumundadır. Bu toplumda en yüksek statüye din adamları sahiptir.

Ekonominin etken olduğu toplum: Daha çok ekonomik gruplar hâlinde örgütlenmişlerdir. Bu toplumda maddi değerler önem kazanmıştır. Sanayici ve iş adamları yüksek statüye sahiptir. Ekonominin etken olduğu topluma günümüzün gelişmiş ülkeleri örnek gösterilebilir.

Siyasetin etken olduğu toplum: Başat öge siyasettir. Bu toplumda siyaset önemli bir statü kaynağıdır. Günümüzde bu topluma gelişmiş demokrasiler örnek gösterilebilir.

BİLİMSEL YÖNTEMİN GEREKLİLİĞİ

Gündelik dilde yöntem, belirli bir amaca ulaşmada kullanılan yolların tümü olarak tanımlanır. Bilimsel yöntem ise bilimsel araştırma ilkelerinden ve tekniklerinden yararlanılarak bilgiyi elde etmede kullanılan sistemli yolları ifade eder. İnsanlar için en güvenilir bilgi elde etme yolu bilimsel yöntemdir. Bilimsel yöntem zihinsel, düşünsel bir olgunlaşma, değişme ve yenileşme sağlar. Bilimsel araştırma birçok yöntemi ve tekniği içine alan sistemli bir veri toplama sürecidir. Bilimsel araştırmalarda kullanılan yöntem ve tekniği birbirine karıştırmamak gerekir. Genel olarak yöntem, araştırmalarda izlenen yol, teknik ise veri toplamada kullanılan araçlardır. Bilimsel yöntemi hangi tipte olursa olsun bir olaya uygulamak için şu iki şartın var olması gerekir:

a) Olayların sonuçları doğrudan doğruya gözlemi yapılabilir nitelikte olmalıdır.

b) Olayın gelişmesinde bir düzen olmalıdır.

Bilimsel araştırmalarda bilimsel yöntem kullanılır. Bilimsel yöntemin aşamaları şunlardır: gözlem, hipotez, deneyleme, kuram ve yasadır.

Bilimsel Araştırmada Verilen Bir Araştırma Konusunu;

- Bilimsel araştırma yöntemlerine uygun olarak yürütebilmek,
- Araştırma sonucuna uygun çözüm önerileri geliştirebilmek,
- Araştırma konusuna ait çözüm önerilerini analiz edebilmek,
- Bilimsel kurallara uygun olarak rapor edebilmek,
- Araştırma konusuna uygun amaç, önem, varsayım, sınırlılık ve tanımları yazabilmek,
- Araştırma amacına uygun veri toplama aracını uygulayabilmek,
- Araştırma verileri üzerinde temel istatistiksel işlemler ve çözümlemeler yapabilmek,
- Bulguların yorumlanması ile ilgili özellikleri açıklayabilmek,
- Araştırmada elde edilen bulguları yorumlayabilmek,
- Araştırma sonucuna göre öneriler geliştirebilmek,
- Yapılan araştırmayla ilgili özet yazabilmek,
- Araştırma raporunun yazımında dikkat edilmesi gereken kuralları açıklayabilmek,
- Kurallarına uygun olarak raporlaştırabilmek, gerekmektedir.

Bilimsel Çalışmalarda Ön Kabuller

Bir araştırmanın bilimsel nitelik kazanabilmesi için bilimsel yöntemin gerektirdiği aşamalara uygun biçimde yürütülmesi ve bilimsel yöntemin temel ilkeleriyle bütünleşmesi gerekir. Bu da yöntemin temel ilkeleri olan ön kabuller ile sağlanır. Bu ön kabuller şunlardır:

Somutluk ilkesi: Sosyolog, toplumsal yaşamı incelerken toplumsal olayların belli bir yer ve zaman içerisinde gerçekleşen somut olaylar olarak algılandığını göz önüne almalıdır.

Nesnellik ilkesi: Bilim insanının araştırmaları sırasında kendini bütünüyle bilimin kuralları doğrultusunda yönlendirmesi kişisel beklentileri, inançları, dünya görüşü ne olursa olsun bunların bilimsel sonuçları saptırmasına izin vermemesi anlamını taşır.

Bilmediğini varsaymak ilkesi: Araştırmacı, incelediği konu ile ilgili o zamana kadar edinilmiş olan bilgileri geçici olarak bilmiyormuş gibi davranmalıdır. Bu tavır, konuyla ilgili bilgilere araştırmacının kuşkuyla bakmasını sağlayacak ve onu yanlışlara düşmekten koruyacaktır.

Konuların sınırlandırılması ilkesi: Araştırmacı araştırma yapacağı konunun özelliklerini ve sınırlarını belirlemek durumundadır. Yapılacak araştırmada incelenen konunun sınırları çizilmeli ve araştırmacı neyi araştıracağını kesin olarak belirlemelidir.

Toplumsal olguların değişebilirliği ilkesi: Sosyoloğun, araştırma konusunun zaman ve mekân içinde değişme özelliği gösterebileceğini göz önüne alması gerekir. Ele aldığı bir konunun yalnızca bugünkü durumunu değil tarihsel gelişim süreci içindeki durumunu da dikkate almalıdır.

Nedensellik ilkesi: Olay ya da süreçlerden birisi olmadan diğersinin de meydana gelebileceğini, birisinin varlığının diğersinin varlığını zorunlu kılacağını belirten ilkeye nedensellik ilkesi denir. Buna göre her olayın bir nedeni vardır. Olan her şey, geçmişte olan olayların bir devamı niteliğindedir. Doğada olduğu gibi toplumda da belirli koşullar altında belirli nedenler belirli toplumsal sonuçlar doğurur.

Sosyolojinin Bilim Olduğunun Göstergeleri

Bilimin Nitelikleri

Bilim olgusaldır: Bilim doğrudan ya da dolaylı gözlenebilir olguları dile getirir. Bilimde hiçbir kuram ya da hipotez, gözlem ya da deney sonuçlarına dayandırılarak kanıtlanmadıkça doğru kabul edilmez.

Bilim kesindir: Bilimsel bilgiye ulaşmada kuşkucu ve eleştirel bakış çok önemlidir. Araştırma tamamlandığında bilimsel yöntemle ulaşılan sonuçlar kesin olarak kabul edilir. Mantık ve matematik formel bilgi olup çıkarımları zihinseldir. Bu nedenle çıkarımları tam kesinlik taşımaktadır. Oysaki doğa bilimlerindeki kesinlik mutlak değildir. Doğa bilimlerindeki kesinlik, olasılık düzeyi çok yüksek olarak tanımlanan bilgilerdir. Sosyal bilimlerde ise zaman içerisinde değişken nitelik taşıyan insan ve insanla bağıntılı olarak toplum öğeleri temel alındığından, bu alanlarda bilimin kesinlik iddiasında bulunurken daha dikkatli olması gerekmektedir.

Bilim seçicidir: Evrende olup biten olgular, çeşit ve sayı yönünden sonsuzdur. Her bilim, kendi konusuyla ilgili olguları bunların içinden seçer ve diğerleriyle ilgilenmez.

Bilim mantıksaldır: Bilimin ulaştığı sonuçlar her türlü çelişkiden uzak, kendi içinde tutarlıdır. Ayrıca bilim, bir hipotez ya da kuramı doğrulama işleminde mantıksal düşünme ve çıkarım kurallarından yararlanır.

Bilim evrenselidir: Tüm insanlığa aittir.

Bilim genelleyicidir: Olgular arasında ilişkiler kurarak benzerliklerden hareketle genellemelere ulaşır. Tek tek olaylarla değil, genel olgularla uğraşır.

Bilim eleştircidir: Ne kadar akla uygun görünürse görünsün her iddia karşısında eleştirci tutumunu elden bırakmaz. Bu anlamda bilim kendi kendini düzeltici bir süreçtir.

Bilim sistemlidir: Bilim gelişigüzel bir şekilde değil bilimsel yöntemi ve veri toplama tekniklerini kullanarak sonuca ulaşır. Toplumsal tarihsel süreç içerisinde insanların bir arada yaşaması ile oluşmuştur. Toplumu oluşturan kurumların ve grupların işleyişi ve değişimi, belirli yasalar çerçevesinde neden – sonuç ilişkisi içinde olur. Sosyolojinin toplumsal değişimin dayandığı toplumsal gerçekliği ve bu gerçeklikteki muhtemel yasa ya da işleyiş biçimlerini bulup ortaya çıkarma çabası içerisinde olması, onun bilim olma iddiasının önemli bir boyutudur. Sosyoloji, geliştirdiği araştırma teknikleriyle ölçülebilir, sınanabilir bilgiye ulaşmayı hedefler.

Sosyolojinin temel iddiası: Toplumsal olaylar doğal ve anlaşılabilir olaylardır. Sosyoloji toplumsal olay ve olguları betimlemeye (tasvir etmeye) ve aralarındaki ilişkileri bulmaya çalışır. Olması gerekenle değil, olan ile ilgilenir. Değer yargılarından uzak durur. Sosyoloji toplumsal yapıyı ve toplumsal ilişkileri bilimsel yöntem kullanmak suretiyle inceler. Çünkü sosyoloji pozitif bir bilimdir. Pozitif bilim olmasının belli başlı özellikleri vardır.

Sosyolojinin Genel Özellikleri

- Sosyoloji, tek tek bireylerin sorunlarıyla değil, toplumu ilgilendiren sorunlarla ilgilenir.
- Sosyolog, toplumsal olayları kendi değer ve beğenilerinin etkisi altında kalmadan nesnel (objektif) olarak inceler.
- Sosyoloji, olanı olduğu gibi inceler. Ahlak, hukuk, din gibi bireylerin nasıl davranması gerektiğine ilişkin kuralları koymaz. Bu anlamda, sosyoloji kural koyucu yani normatif değildir.

- Sosyoloji doğa bilimleri gibi deneysel bir bilim değildir. Çünkü sürekli değişim hâlinde olan toplumsal olayları ve toplumsal çevreyi laboratuvar koşullarında gözlemlemek ve yönlendirmek mümkün değildir.
- Sosyoloji, toplumsal kurumların (aile, din, eğitim, ekonomi, siyaset, hukuk) yapılarında ve işlevlerinde meydana gelen değişimleri, tarihsel gelişim süreci içerisinde inceler.
- Sosyoloji, toplumsal olguların nedenlerini bireylerde değil diğer toplumsal olgularda arar.
- Sosyoloji, toplumsal yapıyı bir bütün hâlinde inceler. Diğer toplumsal bilimler toplumsal yaşamın farklı yönlerini ayrı ayrı inceler. Sosyologlar sürekli olarak diğer toplumsal bilimlere başvurma gereksinimi duyarlar.

SOSYOLOJİDE AKIL YÜRÜTME YOLLARI

Tümevarım: Özel olaylardan hareketle genel yargılara ulaşmada izlenen yola tümevarım denir.

Tümdengelim: Genel yargılardan hareketle özel olayların açıklanmasında izlenen yola tümdengelim denir.

Analoji: Sosyoloji araştırmalarında deneyden yararlanılamadığı için bu eksiklik karşılaştırmalı yöntemle giderilmeye çalışılır. Karşılaştırma, birbirine benzer nesne, olay ve olgular arasında yapılır. Analoji, toplumsal olaylar arasında bilinen benzerliklerden, görülmeyen ve bilinmeyen benzerliklere geçiş yapmak suretiyle yapılan bir çıkarımdır. Bugünkü olaylarla, geçmişteki olaylar arasındaki benzerlikler tespit edilir ve bu benzerlikten hareketle analoji yöntemiyle yargıda bulunulur. Olayların geçmişte de aynı sebeplerle meydana geldiği düşünülür. Yine aynı şekilde bugün meydana gelen olaylarla geçmişteki olaylar birbirini andırıyorsa gelecekte de bu tür olayların olabileceği varsayılabilir.

Sosyolojik Araştırmaların Tarihsel Gelişimi

19. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi sonrasında yaşanan toplumsal sorunlar, toplumsal yapıda oluşan hızlı ve köklü değişimler sosyolojinin bir bilim olarak ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ayrıca pozitif bilimlerin gelişmesi de toplum biliminin ortaya çıkması için gerekli koşulları hazırlamıştır. Bu dönemde sosyolojinin kurucuları sayılan Saint Simon ve Auguste Comte sosyolojide kuramsal çalışmaların da öncüleri olmuşlardır. Tarihsel açıdan bakıldığında sosyolojide önce kuramsal çalışmaların yapıldığını, daha sonra alan çalışmalarına ağırlık verildiğini görmekteyiz. Sosyolojide iki temel yaklaşımdan söz edebiliriz: makro ve mikro yaklaşım.

Makro yaklaşımın temel ilkesi, toplumu bütünlüğü içinde kavramaktır. Makro yaklaşımların ortak niteliği toplumları bütün insanlık tarihi içinde ele almaları ve insanlığın doğuşundan bugüne kadar meydana gelebilecek olayları açıklayabilecek modeller ortaya koymaya çalışmalarıdır. Bu yaklaşım ekonomik sistemlerin ya da toplumsal sınıfların oluşumu gibi geniş konuları ele alır.

Mikro yaklaşım ise toplumsal gruplar ve bireylerin birbirleriyle etkileşimlerini ele alır. İnsanların gündelik davranışlarının, yüz yüze iletişim durumlarıyla beraber ele alınmasına genel anlamda mikrososyoloji denmektedir. Mikro yaklaşım, toplumdaki sorunların belli kesitinin incelenmesi, sorunların giderilmesi yolunda plan ve programlar yapılması amacına yöneliktir. Makro yaklaşım, gündelik yaşamın ardındaki kurumsal yapıları anlamak için; mikro yaklaşım ise büyük kuramsal kalıplara ışık tutmak için gereklidir. Sonuç olarak yüz yüze iletişim, her türlü toplumsal birlikteliğin ve oluşumun öncelikli gereği olduğundan, mikro çözümlmeleri makro kuramsal çözümlmelerden ayrı tutabilmek imkânsızdır.

Sosyolojik Teoriler	Yaklaşımlar	Teorilerin Özellikleri	Anahtar Kavramlar
Sembolik Etkileşimcilik	Mikro sosyolojik Yaklaşım	Yüz yüze etkileşim ve insanların toplum yaşamı oluşturmak için sembolleri nasıl kullandıkları	Semboller, etkileşim, anlamlar, tanımlar
Fonksiyonel İşlevselci Analiz	Makro sosyolojik Yaklaşım	Toplumu oluşturan parçaların birbirleriyle olan olumlu ve olumsuz ilişkileri	Yapı, işlevler (gizil veya açık), işlevsel olmayan denge
Çatışmacılık	Makro sosyolojik Yaklaşım	Toplumdaki kıt kaynaklar için mücadele ve güçlü egemenlerin güçsüzleri nasıl kontrol ettikleri	Eşitsizlik, güç, iktidar, çatışma, rekabet, sömürü, istismar

Sosyolojik Araştırmalarda Veri Toplama Teknikleri

Araştırma, bir gerçeği ortaya çıkarmak, bir problemi çözümlmek ya da eldeki bilgileri geliştirmek için bilimsel yöntem ve tekniklerden yararlanılarak yapılan sistematik çalışmalardır. Araştırdığımız konuya uygun yöntem seçildikten sonra bu yöntemi uygulayabilmek için birtakım araştırma teknikleri seçilir. Araştırma teknikleri, araştırma konusuna uygun olarak bilimsel yöntemin uygulanmasını sağlar. Her bilim gibi sosyoloji de bilimsel yöntemi ve kendisine uygun veri toplama tekniklerini kullanarak toplumsal yapı ve toplumsal değişme gibi toplumsal gerçek hakkında bilimsel bilgiler ortaya koyar. Toplumsal olayların çok çeşitli olması ve bunlara etki eden çok sayıda nedenin olmasından dolayı sosyolojide farklı veri toplama teknikleri kullanılır. Sosyolojik araştırmada veri toplama tekniklerinin başlıcaları şunlardır: anket, görüşme, istatistik, monografi, sosyometri, olay incelemesi.

Anket: Bir konu üzerinde bir kişi veya bir grubun düşünce, tutum, inanç, değer ve eğilimlerine ait bilgi toplamak amacıyla hazırlanmış soru listesidir. Anket uygulanırken evrenin belirlenmesi ve örneklemin seçilmesi gereklidir. Herhangi bir araştırma ya da gözlem alanına giren bireylerin tümüne evren denir. Örnekleme, araştırmada evrenin bütün özelliklerini yansıtacak bir bölümünün seçilmesidir.

Görüşme: Araştırılan konu üzerinde bilgi toplamak amacıyla yapılan karşılıklı konuşmalardır.

İstatistik: Araştırmacının araştırdığı konuyla ilgili ulaştığı sonuçları sayısal verilere dönüştürmesi, bunları tablo ve grafikler ile göstermesidir. Ancak sayısal verileri elde etmek yeterli değildir. Verilerin ne anlama geldiğini ve bunlardan nasıl geçerli sonuçlar çıkarılabileceğini de bilmek gerekir.

Monografi: Toplumda sınırları belirlenmiş bir konunun, bir toplumsal birimin her yönüyle derinlemesine incelenmesidir. Monografi tekniğini ilk kez uygulayan Frederic Le Play (Frederik Lö Piley, 1806-1882) işçi aileleri üzerinde araştırma yapmıştır.

Sosyometri: Bir toplumsal gruba bağlı üyelerin birbirine karşı duydukları sevgi, saygı, kıskançlık, beğeni gibi duygusal bağları ortaya çıkarmaya çalışan bir ölçme tekniğidir. Amerikalı sosyolog Jacob Moreno (Yakop Moreno, 1892-1974) tarafından ortaya konmuştur. Sosyometri bir grubun üyelerine, birbirlerine karşı ne hissettiklerini sorma temeline dayanır.

Olay İncelemesi: Sınırları belirlenmiş toplumsal bir olayı bütün yönleriyle çözümlemeye çalışmaktır. Örnek olay incelemesinde, inceleme alanı tek bir konuyla sınırlıdır. Burada amaç; inceleme konusunu tanımak, olayın gelişim aşamalarını saptamaktır. Olay incelemesi özellikle kriminoloji (suç bilimi) alanında çok kullanılmaktadır. Suç sosyolojisinde örnek olay incelemesi suç olgusunun toplumsal kaynaklarını belirlemede çok önemli bir tekniktir.

Sosyolojide Gözlem ve Gözlem Çeşitleri

Olayları kendi doğal akışları içinde ele alan bilgi edinme sürecine gözlem denir. Gözlem, basit ve sistematik gözlem olmak üzere ikiye ayrılır:

Basit gözlem: Standart bir tekniğe dayanmayan, tekrarlanması rastlantılara bağlı olan gözlemdir. Basit gözlem, katılımlı gözlem ve katılımsız gözlem olmak üzere ikiye ayrılır.

- **Katılımlı gözlem,** gözlemcinin standart bir gözlem aracı kullanmaksızın gözlediği olaya doğrudan katılarak gözlemde bulunmasıdır. Bu tür gözlemin yararlı yanı gözlenen kişilerin araştırma yapıldığını bilmemeleri nedeniyle herhangi bir duygusal yönlendirme olmadan olayların kendi akışı içinde cereyan etme şansına sahip olunmasıdır. Katılımlı gözlem, gözlemcinin olaya ancak belli bir ölçüde katılabileceği öne sürülerek eleştirilmiştir. Ayrıca katılımlı gözlem, gözlemcinin bakış açısını daraltmakta, olaya sadece aralarına katıldığı kişiler açısından bakmasına yol açmakta ve olayın bütünü görmesini engellemektedir. Gözlemci, incelediği kişiler arasında bir ölçüde tarafsızlığını da yitirebilmektedir.

- **Katılımsız gözlemde** ise katılımlı gözlemin tam tersi araştırmacı gözleyeceği olayın ya da grubun dışında kalmaya özen gösterir. Bu tür gözlemlerden ancak yüzeysel bilgiler elde edilebilmektedir. Gözlenen kişiler gözlemlendiklerini bildiği zaman olayın doğallığı kaybolmaktadır.

Sistematik gözlem: Basit gözlem ile elde edilen bilgilerin öznel olduğu, geçerlilik ve güvenilirlikten yoksun bulunduğu tezlerine karşılık olarak ortaya çıkmış bir tekniktir. Şartları

araştırmacı tarafından oluşturulan ve araştırmacı tarafından değiştirilen gözlem şeklidir. Sistematiđ gözlemde araştırmacı neyi, nasıl gözlemleyeceğini ve kaydedeceğini bilmekte, gözlemlerini elindeki gözlem çizelgesine, soru listesine veya testlere kaydetmektedir. Bu gözlem türünde elde edilen verilerin güvenilir olması için, fotoğraf makinesi, video kamerası gibi araç ve gereçlerden yararlanılır. Sistematiđ gözlem, basit gözlemin yarattığı sakıncaları büyük ölçüde ortadan kaldırır.